

УДК 81'27

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕЯКИХ ГРУП АРХАЇЧНОЇ ЛЕКСИКИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОЮ

Тетяна Анатоліївна Ласінська (м. Київ)
taja.russ@list.ru

асистент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Інституту філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Міністерство освіти і науки України)
01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті досліджено відтворення значення архаїзмів на позначення назв осіб, роду їхніх занять та предметів, що їх оточують. Стаття відображає результати відмінностей у баченні та розумінні перекладачем значення ключових лексичних архаїчних елементів твору, а саме – лексики, яка містить інформацію про те, чим займалася названа у творі особа та що входило до кола її обов'язків, а також про значення та функцію предметів, позначених архаїчною лексикою. У статті розглядаються різні варіанти відтворення, що акцентують певний аспект оригіналу та пропонується пояснення розбіжностей перекладу.

Ключові слова: історизми, архаїчна лексика, застаріла лексика, переклад історизмів та архаїзмів, обсолетизована лексика.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕКОТОРЫХ ГРУПП АРХАИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКИ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА УКРАИНСКИЙ

Татьяна Анатольевна Ласинская (г. Киев)
taja.russ@list.ru

ассистент кафедры теории и практики перевода с английского языка
Института филологии Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко
(Министерство образования и науки Украины)
01601, г. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

В статье отображены результаты исследования воссоздания значения архаических имен существительных, называющих людей, род их занятий и предметы их окружения. Предлагаются различные варианты перевода которые акцентируют

© Ласінська Т. А. [Ласинская Т. А.] taja.russ@list.ru

Особливості перекладу деяких груп архаїчної лексики з англійської мови українською (Українською)
[Особенности перевода некоторых групп архаической лексики с английского языка
на украинский (На укр. яз.)]

(Проблеми перекладознавства [Проблеми переводоведения])

результаты различных взглядов переводчиков на их воссоздание в переводе.

Ключевые слова: историзмы, архаическая лексика, устарелая лексика, перевод историзмов и архаизмов, обсолитизированная лексика.

FEATURES OF TRANSLATION OF SOME GROUPS OF ARCHAIC VOCABULARY FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Tetyana A. Lasinska

taja.russ@list.ru

lecturer of Department of Theory and Practice of English Translation,
 Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv
 (Ministry of Education and Science of Ukraine)
 14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article describes the research on conveying stylistic and denotative meanings of archaic nouns, which carry information about people, their occupation and duties, and about objects, their use and function. The article describes the results of different visions on them and understanding them by translators. It also studies different versions of reproducing them in translations, which accentuate certain aspects of original text and offers explanations of these divergences.

Key words: historical words, archaic vocabulary, old words, translating historical and archaic words, obsolete words.

Метою статті є дослідження особливостей перекладу архаїчної лексики англійської мови українською з урахуванням лексико-семантичних особливостей мов оригіналу та перекладу, а також дослідження традиційних існуючих сучасних підходів до розв'язання завдань перекладу лексики історично маркованого прошарку.

Історизми та архаїзми входять до складу літературних (прозових та поетичних творів), наукових та історичних праць, публіцистичних статей та ін., а тому є наочною демонстрацією динаміки мови, що характеризується зміною та еволюцією її лексичного складу в умовах часових реалій.

Як відомо, мова є динамічною системою (Д. Б. Гудков [1, с. 24], З. Д. Попова [2, с. 31] та ін.), тому наявні в ній лексичні одиниці належать до активної та пасивної лексики. Архаїзми можна розглядати як слова, які перейшли до пасивної лексики у зв'язку з тим, що вони зникли зі щоденного використання в соціальному середовищі. Це може бути пов'язано з тим, що внаслідок науково-технічного прогресу зникли з побуту та життя самі предмети, якими позначалися ці поняття.

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

На відміну від архаїзмів, історизми не зникли зі вжитку повністю, але їхнє використання зумовлене зверненням до понять минулого, оскільки історизми називають предмети та явища, які відбулися в певний часовий проміжок в минулому – наприклад, найменування військових битв, історичних персоналій, різних предметів побуту та ін. Наприклад: *Cossack* (козак) – для позначення (XV–XVIII ст.) вільної людини з кріпосних селян або міської бідноти, що втекла на південні землі України й брала участь у визвольній боротьбі проти татаро-турецьких і польських загарбників; нащадок такої людини [Словник української мови: в 11 томах]; *musket* (мушкет) – старовинна гнотова рушниця великого калібру [3, с.108].

Історизми можуть переходити з пасивного складу мови до активного, якщо виникає потреба у вживанні таких реалій. Наприклад, останнім часом, до мови увійшли такі терміни: *rada*, *governor*, *people's assembly* та ін.

Історичність та культурна маркованість лексичних одиниць становить одну з найбільш важливих проблем перекладознавства. Як зазначає К. П. Суржикова, переклад історичної та архаїзованої лексики представляє значну складність для сучасних мовознавців, оскільки не існує комплексних словників історизмів та архаїзмів, не вироблено загальної методики до аналізу та перекладу цього типу слів [4, с. 40].

Ми дотримуємось думки Л. М. Новічкової, яка зазначає, що проблеми перекладу історично маркованої лексики виникають в результаті наявності дистанції історичного характеру між часом створення оригіналу та перекладу [5, с. 56]. Так, дистанція між текстом оригіналу і перекладу може виникати внаслідок наступних випадків: 1) текст написано мовою, яка відповідає часу життя автора, але є архаїчною для сьогодення; 2) цілеспрямована історизація тексту автором, здійснювана з метою досягнення відповідного впливу на читача; 3) відносна історизація тексту як результат використання стилістичного прийому нашарування одного історичного контексту на інший (більш архаїчний).

Окрім того, труднощі перекладу історично маркованої лексики зумовлені різною функціональною приналежністю текстів. Як зазначають С. І. Влахов і С. П. Флорин, історично маркована лексика вживається у текстах старих авторів, тобто в текстах, які належать до архаїчних, та в сучасних творах, які зображають минулий час, епоху тощо [6, с. 133]. Іноді автор може писати текст сучасною йому мовою, але вживати в його площині історично марковані слова для створення враження минулої епохи або акцентуації уваги на якому-небудь об'єкті чи події.

Так, історично маркована лексика є характерною для історичних романів та оповідань (В. Скотт «Айвенго», Ч. Діккенс «Повість про двоє міст», В. Теккерей «Ярмарок Суети», М. Стюарт «Кришталева Печера» (цикл романів про Короля

© Ласінська Т. А. [Ласинская Т. А.] taja.russ@list.ru

Особенности перевода деяких групп архаичной лексики з англійської мови українською (Українською)

[Особенности перевода некоторых групп архаической лексики с английского языка

на украинский (На укр. яз.)]

(Проблеми перекладознавства [Проблеми переводоведения])

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS
[PROBLEMY SEMANTYKY, PRAHMATYKY TA KOHNITYVNOI LINGVISTYKY]

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://philology.knu.ua/node/318>

Артура), «День гніву» та ін.). Значення такої лексичної одиниці, не передане в перекладі, може привести до втрати значення оригіналу.

Історично маркована лексика широко вживається в розмовному мовленні, особливо це стосується найменувань предметів домашнього побуду, одягу, зброї, знаряддя праці, грошових коштів та ін. Саме передача історичного колориту представляє найбільшу складність для перекладача.

При перекладі історично маркованої лексики слід враховувати, що мова – це знакова система, за кожним знаком якої закріплені історичний та етнокультурний досвід. Фонові культурні знання обумовлені традиціями та звичаями, прийнятими в певному соціумі. Переклад історично маркованої лексики обумовлений категоріями та поняттями, які властиві певній історичній епосі, минулим подіям тощо. Перекладач повинен віднайти такий спосіб відтворення історизму, який би дозволив зберегти ту семантику терміну, яку він мав у певний часовий проміжок в певних соціальних та географічних умовах. Отже, історизми можна розглядати як такі лексичні одиниці, які вимагають самостійного підходу до відбору перекладацького рішення. Історичність даних термінів зумовлює потребу в глибокому дослідженні семантики та часу створення лексеми. Більше того, складність при перекладі можуть становити ті лексичні одиниці, марковані історичною семантикою, значення яких не можна відстежити, оскільки інформація про походження такого терміну втрачена. Єдиним способом знайти відповідний варіант перекладу в цьому випадку може бути контекст, в якому вжите слово.

Слід також враховувати, що переклад характеризується семасіологічними зв'язками, які зумовлюють вибір рішення перекладачем. Перекладач може звернутися до перекладу за допомогою транслітерації, транскрипції, еквіваленту, експлікації тощо. При перекладі історизмів для збереження семантики вихідного терміну використовуються лексико-семантичні та граматичні трансформації. Використання при перекладі історично маркованої лексики дозволяє досягти адекватності та еквівалентності перекладу.

При виникненні неузгодження між культурами є декілька способів перекладу історизмів. По-перше, можна залишити слово в тій формі, в якій воно надане в оригіналі, але доповнити це слово поясненням того, що воно означає. По-друге, можна замінити лексичну одиницю в тексті-оригіналі на відповідну еквівалентну одиницю в тексті-перекладі.

Таким чином, на лексико-семантичному рівні задачею перекладача є переклад тексту в цілому, а не окремих його елементів – слів. Це означає, що слова слід перекладати не ізольовано від контексту, а з урахуванням всіх лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів. Оскільки історично маркована лексика формувалася в різні періоди часу, для її перекладу слід визначити часові рамки походження

(Translation problems)

Features of translation of some groups of archaic vocabulary from English into Ukrainian (in Ukrainian)

[Osoblyvosti perekladu dejakyh grup arhai'chnoi' leksyky z anglijs'koi' movy ukrai'ns'koju]

© Lasinska T. A. [Lasins'ka T.A.] taja.russ@list.ru

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ ТА КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ, ПРАГМАТИКИ И КОГНИТИВНОЙ ЛИНГВИСТИКИ]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
[Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина]

<http://philology.knu.ua/node/318>

кожного з елементів – слів, фактори, які впливали на її виникнення, й потім визначити значення даної лексичної одиниці в умовах тексту.

Література

1. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
2. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Попова, И. Стернин. – Воронеж: Истоки, 2002. – С. 5–16.
3. Словник української мови : [в 11-ти т.] [Електронний ресурс] / [ред. Колегія : І. К. Білодід, А. А. Бурячок, В. О. Винник, Г. М. Гнатюк та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Режим доступу : http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
4. Суржикова К. П. Словник архаїзмів – лексичне дзеркало часу / К. П. Суржикова // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [«Дні науки–2005»], (м. Дніпропетровськ, 2005 р.). – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. – Т.41 : Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. – С. 40–41.
5. Терминологические особенности перевода научно-технических текстов с немецкого языка на русский : [метод. пособие] / разработ. Л. М. Новичкова ; ред. А. В. Суперанская ; АН СССР, Всесоюзный центр переводов научно-технической литературы и документации. – М. : [б.в.], 1985. – 144 с.
6. Влахов С. И. Непереводимое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.

Reference

1. Gudkov D. B. *Teorija i praktika mezhkul'turnoj kommunikacii*. M., ITDGGK «Gnozis», 2003, 288 s.
2. Popova Z. D. Sternin I. *Jazyk i nacional'naja kartina mira*. Voronezh, Istoki, 2002, S. 5–16.
3. *Slovyk ukrai'ns'koi' movy* : v 11-ty t. [Elektronnyj resurs]. [red. kolegija : I. K. Bilodid, A. A. Burjachok, V. O. Vynnyk, G. M. Gnatjuk ta in.]. K., Naukova dumka, 1970–1980. – Rezhym dostupu : http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
4. Surzhykova K. P. Slovyk arhai'zmiv – leksychno dzerkalo chasu. *Materialy mizh'nar. nauk.-prakt. konf. «Dni nauky–2005»*, m. Dnipropetrovs'k, 2005 r. Dnipropetrovs'k, Nauka i osvita, 2005, T.41. Teoretychni ta metodologichni problemy doslidzhennja movy, s. 40–41.
5. *Terminologicheskie osobennosti perevoda nauchno-tehnicheskikh tekstov s nemeckogo jazyka na rus'kij* : metod. posobie. razrab. L. M. Novichkova ; red. A. V. Superanskaja ; AN SSSR, Vsesojuznyj centr perevodov nauchno-tehnicheskoy literatury i dokumentacii. M., 1985, 144 s.
6. Vlahov S. I. Florin S. P. *Neperevodimoe v perevode*. M., Mezhdunarodnye otnoshenija, 1980, 342 s.

© Ласінська Т. А. [Ласинская Т. А.] taja.russ@list.ru

Особливості перекладу деяких груп архаїчної лексики з англійської мови українською (Українською)

[Особенности перевода некоторых групп архаической лексики с английского языка

на украинский (На укр. яз.)]

(Проблеми перекладознавства [Проблеми переводоведения])